

[RECENSIE]

Bert Govaerts, *Ik alleen! Een biografie van Albert De Vleeschauwer (1897-1971)*, Antwerpen-Utrecht, Houtekiet, 2012, 488 pp., ill., ISBN 9789089242099

De advocaat, Boerenbond-man en hoogleraar handelsrecht Albert De Vleeschauwer werd in 1932 verkozen tot volksvertegenwoordiger voor het arrondissement Leuven. Hij werd een opgemerkte figuur in de Katholieke Vlaamse Kamergroep, en in 1936 lid van het zes koppige Directorium van de Katholieke Vlaamse Volkspartij die toen georganiseerd werd. Wanneer op vrijdag 13 mei 1938 de regering van Paul-Emile Janson viel, kreeg diens neef Paul-Henri Spaak als eerste socialist van Leopold III de opdracht om een regering vormen, en wel binnen de kortste keren en zonder de partijbesturen te raadplegen. Twee dagen later werd De Vleeschauwer uit de zondagsmis geroepen “om onmiddellijk naar Brussel te gaan; en toen ik vandaar terugkwam, had ik reeds den eed afgelegd voor Zijne Majesteit den Koning. Ik heb de gelegenheid niet gekregen om met iemand te telefoneren.”

De nieuwe minister van Koloniën deed zijn reputatie van harde werker eer aan, maar was wellicht al vergeten indien de oorlog hem niet in een uitzonderlijke rol geduwd had. Op 26 mei 1940 weigerde de unanieme regering aan Leopold III, die haar niet naar Frankrijk had willen volgen en op het punt stond zich met zijn leger gevangen te geven, een handtekening om een nieuwe regering te kunnen vormen. Onder druk van de Franse premier Paul Reynaud, die aan Leopold de schuld gaf van de Franse nederlaag en die het miljoen Belgische vluchtelingen als gijzelaars gebruikte, veroordeelde de regering op 28 mei Leopolds capitulatie. Ze verklaarde hem in de onmogelijkheid om te regeren, trok

2. H. Van Goethem, *De monarchie [...]*, p. 31. Voor een aantal contra-indicaties, zie Controverse onder historici. Een triptiek, in: *Wetenschappelijke tijdingen*, jg. 68, 2009, nr. 1, pp. 9-13 en 39-40.

zijn bevoegdheden naar zich en zette de strijd voort. De Vleeschauwer gaf deze stellingnamen door aan Congo, en keerde dan uit Parijs terug naar Bordeaux waar hij zijn administratie aan het heropbouwen was. Hij ging dus niet naar Limoges waar op 31 mei de uitgeweken parlementsleden Leopold nog scherper veroordeelden.

Nadat Frankrijk op 17 juni een wapenstilstand gevraagd had, waren in Bordeaux de Belgische ministers het niet eens: slechts drie, C. Gutt, M.H. Jaspar en De Vleeschauwer, wilden de strijd vanuit Engeland voortzetten hoewel de Engelsen de gezinnen van de ministers daar niet naar konden overvliegen. De meerderheid wilde afwachten, maar om geen vacuüm te laten ontstaan in Congo, kregen door een besluitwet van 18 juni De Vleeschauwer, en bij diens afwezigheid de gouverneur-generaal, alle uitvoerende en wetgevende macht over de kolonie met de titel van administrateur-generaal. De Vleeschauwer liet zijn opdracht preciseren: *“U moet noodzakelijk verblijven, ofwel in Engeland, ofwel, als de kwaliteit van oorlogvoerende de keuze van dit land te gevaarlijk zou maken, in Amerika.”* Met die volmacht vertrok hij de volgende dag naar Portugal en kwam op 24 juni toe in Lissabon. Daar verzekerde hij onmiddellijk officieel aan Britse en Belgische diplomaten dat hij *“de meest volledige steun aan de Britse zaak”* meebracht. Pas op 4 juli bereikte hij Londen. Bert Govaerts is het niet eens met de voorstelling van Jean Stengers¹, dat De Vleeschauwer al van in Bordeaux de bedoeling had om zijn twijfelende en besluiteloze collega's ‘te rollen’ door zijn volmacht te gebruiken om onmiddellijk de strijd voort te zetten. *“Ja, De Vleeschauwer heeft getwijfeld [nog in Lissabon]. Maar veel minder lang dan zijn depressieve collega's.”* Hij slaagde erin om Gutt, Spaak en de premier H. Pierlot naar Londen te halen, en daardoor niet alleen Congo maar ook België in het geallieerde kamp te houden. Zijn pretentieuze *“Ik alleen!”* was erg overdreven, maar ongetwijfeld kwam hem de hoofdverdienste toe. De Vleeschauwer was in de schoot van het Londense viermanschap de meest Leopoldgezinde, ook al voerde hij zijn oorlogspolitiek bewust door tegen de wil van de koning. Trouwens alle ministers streefden naar verzoening met Leopold, na *“het noodlottige misverstand”* in Parijs en Limoges, zoals kardinaal Van Roey het gedoopt had. De ‘Londenaars’ bleven na de bevrijding zetelen in een verruimde regering-Pierlot, maar die viel in januari 1945. Vanaf april-mei daaropvolgend, bij de Duitse ineenstorting en de bevrijding van de weggevoerde Leopold, kwam ‘de koningskwestie’ op de voorgrond, namelijk de vraag of hij de troon opnieuw kon bestijgen. Dat werd het kristallisatiepunt van

1. Het werk van J. Stengers, *Léopold III et le Gouvernement: les deux politiques belges de 1940*, Paris-Gembloux, 1980, was destijds vernieuwend en blijft waardevol. Maar over de persoon en het werk van De Vleeschauwer heeft Govaerts een verrassende rijkdom aan bronnen gevonden, en in een zeer gedegen studie verwerkt.

een strijd om de macht die sinds de bevrijding aan de gang was tussen links en rechts, en waarin de communisten en de confessionelen elkaar probeerden uit de regering te sluiten. De koningskwestie bleef vijf jaar lang onoplosbaar, niet alleen door de koppigheid van Leopold maar ook omdat de tegenstelling tussen links en rechts nog méér dan voor de oorlog was verweven met die tussen Wallonië en Vlaanderen.

“De Vleeschauwers na oorlogse politieke leven staat bijna helemaal in het teken van de koningskwestie”, schrijft Govaerts. *“Zijn relatie tot Leopold III was diep irrationeel. Ze kan in geen geval uitgelegd worden als alleen maar een facet van zijn telkens weer aangehaalde opportunisme. Ze heeft trekken van een echte dienaar-meesterverhouding, waarvoor we mogelijk een psychologische verklaring moeten zoeken. De Vleeschauwers dienstbaarheid tegenover Leopold bereikte een hoogtepunt tijdens de beruchte Nacht van Laken [31 juli-1 augustus 1950] waarin hij trouw aan de koning verkoos boven solidariteit met zijn collega’s in de regering.”* Nadat in Grâce-Berleur de eerste doden waren gevallen, was hij toen de enige minister die Leopold bleef steunen in diens weigering van troonsafstand, weigering die tot zwaar bloedvergieten kon leiden.

“Wie De Vleeschauwers werk bekijkt vanuit het standpunt van de Vlaamse Beweging kan moeilijk anders dan teleurgesteld zijn”, besluit Govaerts ook. *“De jonge volksvertegenwoordiger De Vleeschauwer gedroeg zich als een behoorlijk militante flamingant binnen de katholieke partij. (...) Maar, volgens een klassiek stramien, verdween de flamingant zeer snel achter de minister.”* Aan de taaltoestanden in Congo sleutelde hij niet, al verfranst zijn gezin daar, toen het er verbleef tijdens de oorlog.

Maar degenen die de vorming van een eigen staat als het doel van de Vlaamse beweging zien, kunnen vaststellen dat de radicale steun van De Vleeschauwer in 1945-1950 aan de onverzettelijkheid van Leopold III, heeft bijgedragen om dat doel bereikbaar te maken. Want de tegenstelling tussen rechts Vlaanderen en links Wallonië werd zo vijf jaar lang op de spits gedreven, met blijvende gevolgen.

[Lode Wils]